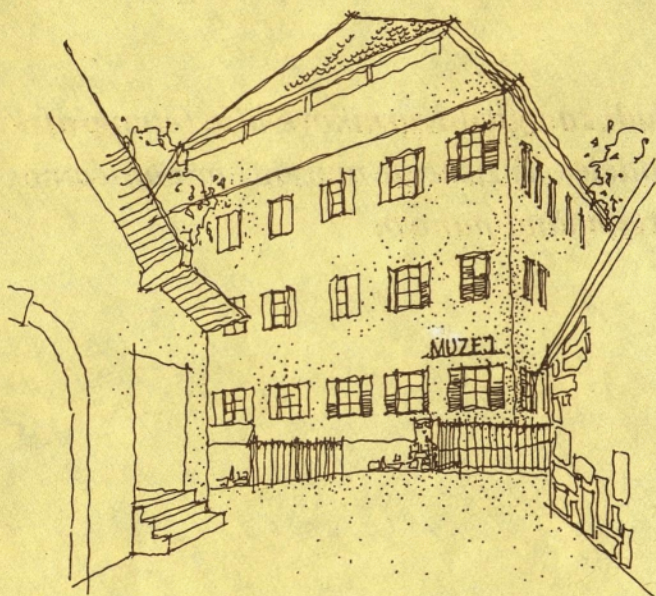

**ZAVOD ZA KULTURO
IN IZOBRAŽEVANJE —
TRŽIČ**

**TRŽIŠKI
MUZEJ**

**GRAJZARJEVA 11
64290 TRŽIČ
tel.: (064) 50-358**

KOLARSKA DELAVNICA

Kolarstvo sodi med najstarejše veščine, ki jih je moral človek obvladati, če je hotel prevažati tovore na večje razdalje. V bistvu se princip izdelave kolesa (pesta, špica in platišča) ter njihova merska razmerja tisočletja niso spremenila. Kolarstvo je v Trziču močno cvetelo zaradi bližine tovarniške poti čez Ljubelj. Ohranjena delavnica je nekdanja Kurnikova last iz hiše pri Rodarju.

LESNA ZBIRKA

Lesno bogastvo so tržiški rokodelci s pridom izkoriščali: jeklarji, kosarji in kovači so porabili velike količine oglja, strojarji in usnjarji so potrebovali lubje za strojenje in barvanje, platnarji in barvarji pa les za ogrevanje sušilnic.

Do začetka 19. stoletja je bil les prevladujoč gradbeni material za stavbe, po velikem požaru 1811 pa sta ga zamenjala opeka in kamen. Izginjati so začele tudi škodlaste strehe.

Izkoriščanje gozdov so skušali urejati z zakoni še v 18. in 19. stoletju. Občuten napredek pri gospodarjenju z gozdovi sta dosegla baron Julij Born in njegov sin Karel konec prejšnjega stoletja in v prvi polovici 20.

TEKSTILNA ZBIRKA

Še ena od tradicionalnih obrti (tkalstvo, barvarstvo, nogavičarstvo) je v osemdesetih letih 19. stoletja prerasla v industrijo. Razstavljeni so nekateri eksponati domače obrti in industrijski stroji (predvsem iz razdobja med obema vojnama). Bombažna pedilnica in tkalnica Trzič (ustanovljena s tujim kapitalom 1885, sprva registrirana kot firma Glanzmann & Wahter, kasneje Glanzmann & Gassner) z uveljavljeno blagovno znamko v svetu, je bila dolga desetletja največja tovarna v tem kraju, saj je še po drugi vojni zaposlovala med 1600 in 1900 ljudi.

.....

DRUGO NADSTROPJE

MEŠČANSKO POHIŠTVO IZ ZAČETKA 20. STOLETJA

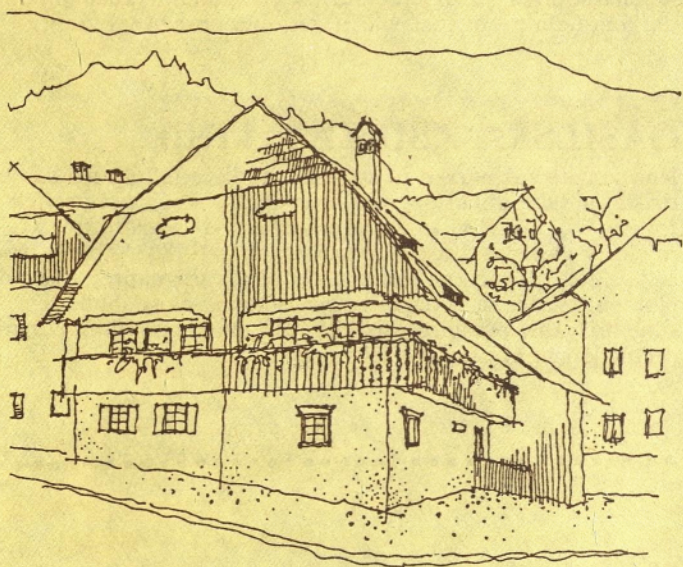
Lastnika sta bila Marija Rožič (roj. Mikič), šivilja in prva predsednica ženskega odseka izobraževalnega društva sv. Jožefa, in Gregor Rožič, orožnik v sodnijski službi.

Pohištvo je izdelal mizarski mojster Avguštin Primožič okrog leta 1910 v majhnem, stanovanju primernem formatu. Prepro-

sta forma je obogatena z belim marmorjem in okrašena z reliefno rastlinsko vitico. Oblika in način izdelave stolov idejno sega v leto 1843, ko je Michael Thonet oblikoval stol št. 14 iz upognjenega lesa. Čiste kubične oblike se družijo s krogom.

SALON

Baron Julij Born je leta 1891 od Kranjske industrijske družbe odkupil vso tržiško gozdno posest. Med leti 1893 in 1895 je postavil gradič v Puterhofu (Jelendolu). Notranja oprema je v skladu s takratnim časom. Knjižnica in gosposka soba sta z renesančnimi elementi omar (pilastri, rozete, lizene) in gotsko oblikovanimi stoli in kanapejem tipični predstavnici oblikovnih zahtev opreme prostorov. Ohranjenih je 198 knjižnih enot, ki so sestavljale Bornovo knjižnico in so razstavljene.

KURNIKOVA HIŠA

Rojstna hiša tržiškega ljudskega pesnika Vojteha Kurnika (1826—1886) je zanimiv primer skromne meščansko-obrtniške stavbe iz začetka 18. stoletja. Pritličje je zidano, nanj pa je postavljeno leseno nadstropje iz »na brado« vezanih brun. V pritličju so značilna majhna okna, obzidana s kamnitimi okviri iz péraškega kamna. Razgibana streha s sušilnimi odprtina-mi (nogavičarstvo!) je krita s škodlami (»šinkelni«). V notranjosti pritličja so vzdolž črne kuhinje razporejeni kamra, štibc, hiša in kuhinja (uporabljena v te namene kasneje). V prvem nadstropju se črna kuhinja ponovi. Hišno ime pri Rodarju kaže, da so v hiši opravljali tudi kolarsko obrt. (Tudi Vojteh Kurnik je bil kolar.) Od leta 1972 je tu etnografska zbirka Tržiškega muzeja, v nadstropju pa od 1977. Galerija Kurnikova hiša.

(Donatorica Marija Kurnik.)

Odprt:

V poletni sezoni (julij, avgust) od torka do sobote od 10.00 do 18.00, ob nedeljah med 14. in 18. uro.

V ostalih mesecih med torkom in petkom med 9. in 17. uro.

Pri pravočasni predhodni najavi skupine najmanj teden dni — po dogovoru.

Tudi za ogled Kurnikove hiše (etnografski oddelek Tržiškega muzeja) priporočamo predhodno najavo.

.....

INFORMACIJE: ZAVOD ZA KULTURO
IN IZOBRAŽEVANJE TRŽIČ,
Grajzarjeva 11
(tudi sedež Tržiškega muzeja),
64290 Tržič, telefon (064) 50-358.

VODNIK

Tržiški muzej ohranja spomine na kraj, njegove prebivalce in njihovo delo skozi stoletja.

.....

PREDDVERJE

Smo v prostorih osrednjega oddelka Tržiškega muzeja. V 20-ih letih prejšnjega stoletja je tu začela delovati znamenita Pollakova barvarna kotenin. Sama stavba je primer bogatega meščanskega dvorca z ohranjenimi tlorisnimi razporeditvami barvarske (nekaj časa tudi usnjarske) delavnice in s sušilno pečjo v kleti. Bivalni del je bil v prvem nadstropju, reprezentančni v drugem. Predvsem v slednjem izstopa ornamentalno in figuralno poslikan meščanski salon iz srede 19. stoletja. Fasada je lepo razčlenjena s kovanimi polkni, streha pa s sušilnimi odprtini. Zračno podstrešje je prava mojstrovina tesarske obrti.

Objekt je stisnjen med spodnje in zgornje (še ohranjene) rake potoka Mošenika, saj je voda tehnološki pogoj tako za usnjarsko kot barvarsko obrt.

Pollakovo ali Zgornjo kajžo je 1955 postavila muzeju Rudolfina Pollak.

Še preden se sprehodite skozi muzejske prostore, Vas želimo ob reliefu seznaniti vsaj z nekaterimi značilnostmi tržiške občine:

Je ena najmanjših slovenskih upravnih enot, meri le 15 tisoč hektarov in šteje nekaj nad 15 tisoč prebivalcev. Pokrajinsko je izredno slikovita, še posebej zaradi zemljepisne razgibanosti, saj se na tako majhni površini njen teren povzpne od 458 m nadmorske višine na kar 2130 m.

Karavanški vršaci jo ločijo od dežele Koroške na avstrijski strani. Izpod njih so potoki vrezali šentansko, jelendolsko in lomsko dolino. Poleg teh voda so zlasti lesno bogastvo (nad dve tretjini pokrajine sta pokriti z gozdovi), živosrebrna, manganova in železova rudišča ter izjemna lokacija (predzgodovinska tovorniška pot) omogočili razvoj močne tržne naselbine v 13. in kasneje v 14. stoletju. Materialni dokazi o naselitvi segajo v začetke 1. stol. po Kr. (arheološke izkopanine nad Tržičem), v zapisu pa je kraj prvič omenjen 1261 kot Forum in Lubelino (izmenjalna listina med stiškimi in vetrinjskim samostanom). Po ljudskem izročilu naj bi prvotno naselbino, ki je stala nekoliko više v ljubeljski dolini, zravnal s tlemi zemeljskimi plaz.

Zaradi zemljepisne lege in drugih naravnih pogojev so bili Tržičani že od nekdaj odvisni od dela lastnih rok in sposobnosti prodaje svojega znanja in izdelkov. Kovali so kose in srpe, strojili imenitno kordovansko in podplatno usnje, tkali in barvali plano ter vse to pošiljali v široki svet. Kraj je slovel po svojih izdelkih in že v srednjem veku prerasel v trg (1492. mu je avstrijski cesar Friderik III. tudi zaradi tega podelil tržne pravice).

(Relief tržiške pokrajine, vitrina z arheološkimi izkopaninami, spominska plošča Viljemu Pollaku (1843—1908), tehničnemu strokovnjaku za velike gradnje evropskega formata)

ZBIRKA FOSILOV IN MINERALOV

Pred 250 milijoni leti je Tržiška Bistrica izoblikovala nedaleč od današnjega Tržiča (3,5 km) svetovnoznano Dovžanovo so-tesko, ki predstavlja prvovrsten naravni spomenik. Tu najdemo več kot 50 od skupno 73 doslej znanih vrst okamnin brahiopod (ramenonožcev). Je eno najbogatejših najdišč okame- nelega življenja v Evropi — odkrili in proučevali so ga že pred dobrim stoletjem.

Društvo prijateljev fosilov in mineralov Tržič ureja slovensko geološko transverzalo (prikaz v vitrinah ob stenah) ter že dve desetletji pripravlja vsako drugo soboto in nedeljo v maju mednarodno razstavo mineralov, z izrazitim didaktičnim pou- darkom (edino v Jugoslaviji in tretjo po obsegu v Evropi).

GASILSKA ZBIRKA (v kleti)

Kot izrazito fužinarsko in kovaško središče je bilo nekdanje tržiško naselje dokaj pogosto žrtev ognja. Večji požari 1698, 1806 in najhujši 1811 so primorali tržane, da se ustrezno zava- rujejo. V gasilsko društvo so se organizirali 1883. Zbirka pri- kazuje razvoj požarne brambe od tega časa naprej: vse od platnenih veder za podajanje vode do tedaj najsodobnejše ga- silne brizgalne »magirus« iz leta 1924. Njena posebna drago- cenost je izvorni ustanovitveni prapor.

.....

PRVO NADSTROPJE

CEHI

Cehi so bili v srednjem veku strokovne združbe obrtnikov po- sameznih dejavnosti, ki so se ostro zapirale v svoje kroge. Sprejeli so interna pravila, katerih kršenje so dosledno sank- cionirali. Njihove pravice je potrjeval sam avstrijski cesar. Te in druge dokumente, skupni denar ter ostale vrednosti so shranjevali v izvorno oblikovanih skrinjicah, zaklenjenih z vsaj dvema ključavnicama. Na domu jih je hranil »cehm- šter«, na vsake kvatre pa so jih s posebnim obredom — celo ob svečavi — odprli. Pred vsako cehovsko delavnico je visel posebni znak posameznega ceha.

Nekaj se je ohranilo: čevljarski in usnjarski znak, krojaška, usnjarska in kovaška skrinjica. Pred Vami so.

USNJARSTVO

Za razvoj usnjarstva so bili v Trziču naravni in družbeni pogoji (voda, živahna trgovska povezava s severom), ki so usnjarem zagotavljali stalen zaslužek, Trzičani sloveli po vsem avstrijskim cesarstvu in še dlje. Najbolj znani usnjarski rodbini sta bili Pollakova in Mallyjeva. Med obema vojnama je začelo usnjarstvo vidno propadati. Da ne bi ostali brez dela, so ustanovili usnjarsko zadrugo »Runo« (1924—1972).

V muzeju si obiskovalec lahko ogleda fotografije značilnih starih usnjarn, sušnih podstrešij in apnenih jam. Rastlinska preparacija kože je šla skozi številne faze. Kože so navadno barvali črno ali rjavo.

ČEVLJARSTVO

Čevljarstvo ima v Trziču tako rokodelsko kot tudi kasneje že industrijsko tradicijo.

Na čevljarja rokodelca spominja verna rekonstrukcija čevljarške delavnice iz 19. stoletja. Proti koncu prejšnjega stoletja je bil čevljar že skoro v vsaki drugi hiši. Za virjem (pod farno cerkvijo) pa kar v vsaki. Čevljarške delavnice so bile kar v dnevnem prostoru »hiš«, kamor so postavili lesen podij, nanj pa čevljarstvo mizico in okrogle trinožne stolčke. Na delovni mizi je bilo razporejeno raznovrstno orodje, razsvetljava pa je dajala »luč na gavge« s steklenimi bunkami, napolnjenimi z vodo, ki so usmerile svetlobo na čevlj. Sem so spadale še police s kopiti, prirezovalna miza, slika čevljarških patronov (sv. Krišpin in Krišpinjan), kletka s ptičem pevcem in šivalni stroj (»šteparica«).

V nasprotnem kotu je čevljar, opremljen za »štero«, torej za delo po hišah. Ponavadi tako delo ni bilo opravljeno preveč natančno, vendar so ljudje radi vabili čevljarje na dom, saj so bili zabavni in so prinašali novice.

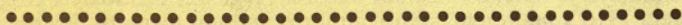
Poleg hišne obrti se je v 70-ih letih 19. stoletja čevljarstvo razvilo tudi v industrijo. Prvo tovarno sta postavila brata Demberger okoli leta 1874. Kasneje se jima je pridružil še domačin Mally, tako da se je tvrdka preimenovala v »Mally in Demberger«. Delovala je do leta 1931.

Tovarna »Goeken-Miller« je začela obratovati 1883. Leta 1920 jo je odkupil Peter Kozina.

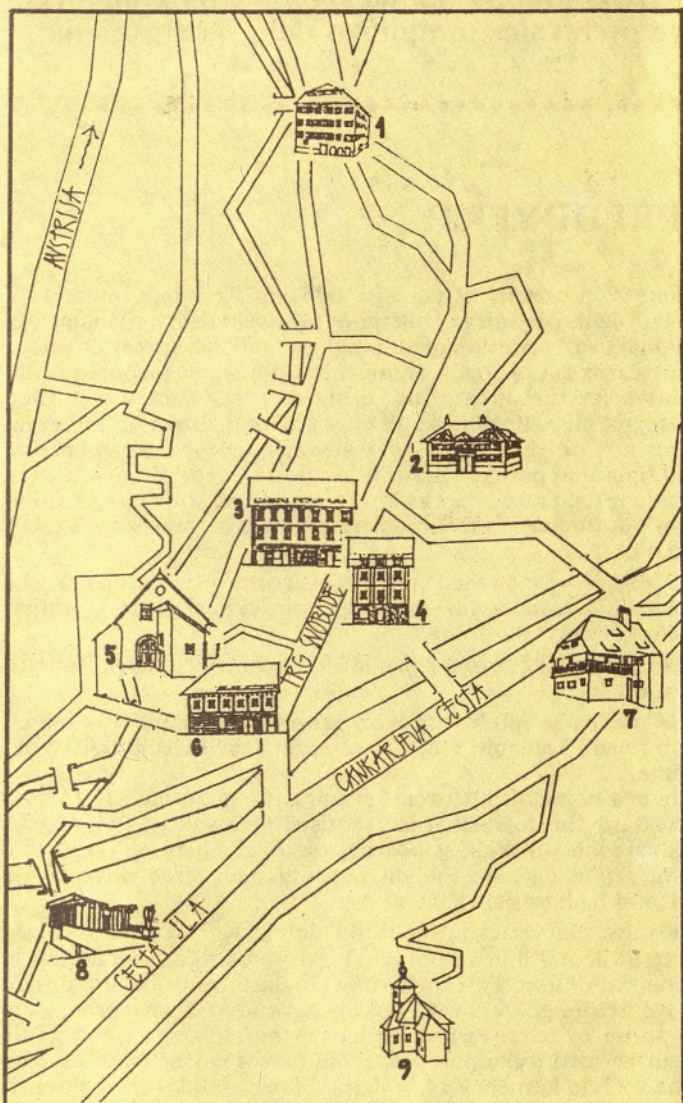
Med vojnama sta uspešno delovali še tovarna »Baby čevljarčkov« Antona Jelenca in Čevljarška zadruga Trzič.

Največja čevljarška firma v Sloveniji »Peko« (imenovana po ustanovitelju Petru Kozini) je začela delovati 1903, prvi tovarniški objekt pa je bil zgrajen 1911.

Stroji, predstavljeni v tem prostoru, so več desetletij služili v Peku. V naslednjih dveh sobah je prikazan industrijski postopek izdelave čevlja. Tu je tudi obutev, narejena v Peku pred 30 in 70 leti.

SHEMATSKI PRIKAZ TRŽIŠKEGA MESTNEGA JEDRA

- 1 ZGORNJA KAJŠA - TRŽIŠKI MUZEJ
- 2 GRAD NEUHAUS
- 3 DEVOVA HIŠA
- 4 HOLZAPFLOVA HIŠA
- 5 FUŽINA GERMOVKA
- 6 MALLYJEVA HIŠA
- 7 KURNIKOVA HIŠA
- 8 PAVILIJON NOB
- 9 SV. JOŽEF